

کتابداری شرقی در کتابخانه ملی پاریس

عصمت الملوك حکیمی

در قلب پاریس در محله پرجوش و خروشی نزدیک به اپرا و در کنار بورس یکی از مظاهر زندگی فرهنگی کشور فرانسه یعنی کتابخانه ملی با وسعتی در حدود ۱۶۵۰۰ متر مربع واقع شده است .

در گنجینه‌هایی که در طی قرن‌ها در این بنا گنج‌انیده شده، در حدود هفت میلیون جلد کتب چاپی، ۲۵۰۰۰۰ نسخه خطی، انواع و اقسام مجلات، روزنامه‌ها بزبان فرانسه یا زبانهای دیگر، اطلس‌های جغرافیائی و غیره نگهداری می‌شود .

تاریخ این کتابخانه از قرن چهاردهم میلادی شروع می‌شود و مجموعه‌های آن در آغاز در موزه لوور نگاه‌داری می‌شد. ولی پس از چندین نقل و مکان و بالاخره در قرن هفده میلادی بوسیله کلبر در جایگاه کنونی جمع‌آوری شده است. کتابخانه ملی شامل هفت بخش مهم می‌باشد که عبارتند از بخش کتب چاپی، واردات، مجلات، نسخه‌های خطی، تصاویر، نقشه و اطلسها، آثار عتیقه و نشان‌ها. کتابهای مربوط به موسیقی در کتابخانه اپرا و هنرستان موسیقی نگهداری می‌شود. هر یک از بخش‌های کتابخانه مزبور خود شامل چندین قسمت مهم می‌باشد .

آنچه برای یک دیدار کننده شرقی قابل توجه است آنکه دو قسمت از دو بخش اصلی این کتابخانه (نسخه خطی، واردات است) اختصاص به کتب و نسخ خطی شرقی دارد :

۱ - خدمات شرقی در بخش واردات

۲ - قرائت‌خانه قسمت شرقی

سرویس شرقی در بخش واردات - در شمال شرقی ساختمان کتابخانه واقع شده و شامل کتب عربی، فارسی، عبری، ترکی و دیگر زبانهای شرق می‌باشد. کار این سرویس مطلقاً فنی بوده و مربوط به سفارش و دریافت کتاب، فهرست نویسی و غیره می‌باشد. و

کتابدار متخصص هر یک از زبانهای شرقی مسئول قسمت خود بوده و دارای جایگاه مشخصی است .

قرائت‌خانه قسمت شرقی - در طبقه فوقانی ضلع شمال غربی کتابخانه ملی واقع شده و در همین قسمت گنجینه نسخ خطی و کتب فارسی و دیگر زبانهای شرقی جای دارد. تالار کوچکی که بقرائت‌خانه اختصاص داده شده بسیار جالب و دلپذیر می‌باشد . در قسمت تحتانی دیواره این تالار برگه‌دانها قرار دارد و قسمت فوقانی آن از کتابهای مراجع زبان فارسی ، عربی، هندی و ژاپونی بطرز جالبی تزئین شده است که جلب توجه مراجعان و محققان شرقی را که برای تحقیق بدانجا می‌آیند می‌نماید. فعالیت این قرائت‌خانه از سوم فوریه سال ۱۹۶۱ آغاز گردیده و ساعت مراجعه هم‌روزه از ساعت یک الی پنج بعد از ظهر می‌باشد.

گنجینه قسمت شرقی - این گنجینه شامل نسخ خطی زبانهای شرقی است که متأسفانه اینجانب تعداد تمام نسخه‌های آن را بخاطر ندارد. ولی تعداد کتب خطی فارسی ۲۰۰۰ جلد می‌باشد ، که بیشتر این نسخه‌ها بوسیله بلوشه Blochet فهرست و چاپ گردیده است *Catalogue des manuscrits persans de la Bibliothèque Nationale.*

این فهرست شامل چهار جلد می‌باشد . چاپ آن از سال ۱۹۰۵ آغاز شده است . فهرست قسمتی از نسخه‌های خطی عربی ، ترکی ، فارسی کتابخانه ملی که در سالهای اخیر جمع‌آوری شده است هنوز بطبع نرسیده و کتابخانه ملی در صدد تنظیم و چاپ آن است .

تعداد کتب چاپی فارسی به ۵۰۰ جلد می‌رسد که بیشتر آنرا کتب تاریخ ، تاریخ ادبیات ، ستون قدیم ، سفرنامه و تاریخ ادیان تشکیل می‌دهد . علاوه بر اینها سعی شده است تا کتب و مجلات مربوط به کتابشناسی ، فهرستها ، فرهنگها ، دائرةالمعارف‌ها و دیگر مراجع مربوط به هر زبان بطور کامل جمع‌آوری گردد .

آنچه از نسخ خطی و کتبی که در باره شرق بوده و بزبان اروپائی نوشته شده است در جزء نسخه‌های خطی و کتابهای چاپی غربی نگهداری می‌شود و مراجعین برای دسترسی بآنها بایستی ابتدا نشانه آنرا در برگه‌دانهای تالار و فهرست‌ها بزرگ مراجع جستجو و پیدا نموده و سپس آنرا در تالار قرائت‌خانه نسخه‌های خطی تقاضا نمایند . اطلس‌ها و کارتها و مجلات جغرافیائی در بخش اطلسها و نقشه‌ها حفظ می‌شوند در این بخش نیز نشریات زیر در باره آسیا در دسترس مراجعین هستند گان قرار دارد .

مجلات - کتابخانه ملی از هر کشور شرقی چند نوع مجله بطور منظم دریافت می‌دارد. این مجلات نیز مانند کتب چاپی بیشتر ادبی و تاریخی می‌باشند. از مجلات فارسی زبان مجله راهنمای کتاب، ارسغان، سخن، وحید، و هنر و مردم در این کتابخانه نگهداری می‌شود.

کلید مجلات شرقی جز آنهایی که جنبه کتابشناسی دارند در بخش مجلات کتابخانه نگهداری می‌شود. بعلاوه کتابخانه‌های تخصصی دیگر نیز مانند کتابخانه مؤسسه تحقیقات ایرانی در پاریس تعهد دارند که صورت مجلات شرقی خود را به کتابخانه ملی داده و کمبود شماره‌های سالانه را با اطلاع مسئولین بخش مجلات برسانند.

چگونگی افزایش کتب در گنجینه‌های کتب شرقی :

بوسیله خرید : در سرویسهای شرقی انتخاب کتب بوسیله کتابدار متخصص هر قسمت انجام می‌گیرد و چون کتابخانه ملی هم کتابخانه تحقیقاتی و هم محل نگهداری کتب می‌باشد از اینرو کتبی انتخاب می‌گردد که مورد استفاده دانشمندان و محققین قرار گیرد. در تهیه این کتب چنانچه از پیش گفته شده است کوشش می‌شود که مبین فرهنگ و تمدن کشور مورد نظر باشد و حتی المقدور سعی می‌گردد که از خرید کتب غربی که بزبان‌های شرقی ترجمه شده است احتراز گردد. گاه پیش می‌آید که کتابخانه ملی کتابخانه‌های کوچک خصوصی مسالک شرقی را خریداری می‌نماید. خرید کتب در کشورهای عربی زبان بوسیله نمایندگان کتابخانه انجام می‌گیرد، ولی کتب فارسی بیشتر از مؤسسات اروپائی اکتساب می‌گردد. تعدادی از کتب شرقی هم بوسیله مؤلفین کتابخانه اهداء می‌گردد که میزان سالانه آن زیاد نیست، ولی آنچه که قابل اهمیت است افزایش کتاب بوسیله مبادله می‌باشد.

- مبادله : کتاب در سرویسهای شرقی بدو طریق انجام می‌گیرد: مبادله خارجی

و داخلی .

۱ - مبادله خارجی : تعداد کتابهای وارده از طریق مبادلات خارجی قابل ملاحظه می‌باشد و افزایش کتب بیشتر بدینوسیله صورت می‌گیرد در سرویس فارسی قسمت اعظم کتب مبادلاتی را انتشارات دانشگاه تهران تشکیل می‌دهد.

۲ - مبادله داخلی : بین کتابخانه ملی و کتابخانه مدرسه زبانهای شرقی و کتابخانه مؤسسه‌های تحقیقاتی شرقی در پاریس نیز مبادلاتی انجام می‌گیرد که نقش آن نیز در تکمیل مجموعه‌ها مؤثر است .

فهرست کتب شرقی - روشی که کتابخانه ملی برای فهرست کردن کتب شرقی انتخاب نموده با روش کتابخانه موزه بریتانیای درلندن و کتابخانه کنگره امریکا مغایرت دارد. در این کتابخانه در تهیه برگه، به آگاهیهای بیشتری درباره کتاب داده میشود. بدین ترتیب که تنها به برگه نگاری کتاب چاپ شده که در دسترس است قناعت نشده بلکه کوشش میشود اگر برگزیده‌ای از کتاب نیز در زمان گذشته نشر شده باشد از آن برگه خاصی تهیه شده و همراه با برگه جدید در برگه دان قرار گیرد. بطور کلی سرویسهای شرقی این کتابخانه ابتدا هر یک برای فهرست نمودن کتب ضبطشکلی و آوا نویسی (Transcription و Transliteration) جداگانه انتخاب نمودند که بوسیله آن نام مؤلف، عنوان کتاب و ناشر نوشته میشود

فهرست کتاب بدین صورت انجام میگردد که ابتدا نام مؤلف بزبان شرقی در قسمت راست بالای برگه نوشته میشود و در مقابل آن همان نام با آوانویسی قرار میگردد. عنوان کتاب در سطر پائین تر بزبان اصلی کتاب نوشته میشود. ولی نام ناشر و محل نشر، و تاریخ انتشار بزبان فرانسه میباشد. شماره راهنما در قسمت راست برگه نوشته میشود، و در زیر آن عنوان کتاب با آوانویسی و در دنباله آن نام مقدمه نویسنده، مصحح و غیره میآید

برای مجلات شرقی نیز فهرست تهیه میشود و نام مجله با آوانویسی نوشته میشود. مجموعه‌ها - سرویسهای شرقی برای مجموعه‌های خود برگه‌های مخصوصی تهیه می‌نمایند. در برگه‌های مجموعه‌ها ابتدا شماره مجموعه، سپس نام مؤلف، عنوان کتاب، تاریخ انتشار و شماره راهنما ذکر میگردد. تعداد هر یک از مجموعه نیز بوسیله شماره‌ای مشخص میگردد.

برگه‌دانها - سرویسهای شرقی دارای برگه‌دانهای موضوعی، مؤلف، عنوان و ترتیبی میباشند. غیر از فهرست ترتیبی از دیگر برگه‌دانها هر یک سه نمونه تهیه میشود یکی از آنها در تالار بزرگ مراجع قرار داده میشود و دیگری بقرائت خانه شرقی فرستاده میشود و سومی در سرویس فنی در دسترس کتابدار میباشد. بعلاوه هر یک از کتابداران متخصص سرویس فنی برگه‌دان دیگری که حاوی برگه‌های صورتی رنگ می‌باشد برای استفاده خود تهیه

نموده‌اند . روی برگه‌های صورتی رنگ نام کامل و شرح حال مختصر از مؤلفینی که کتب آنها در کتابخانه موجود است نوشته شده است . کتابدار متخصص برای تهیه این بیوگرافی‌ها بخصوص برای مؤلفین قرون گذشته از کتب مراجع و تاریخ ، استفاده مینماید . این برگه درحقیقت راهنمای همیشگی کتابدار در انتخاب نام درست مؤلف میباشد .

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی